

ХРОНІКА НАУКОВОГО ЖИТТЯ

© *Жанна ОЧЕРЕТЯНА, Надія ЯКОБЧУК*

СЕМІНАР-ПРАКТИКУМ «ПАТРІОТИЧНО-ПРОСВІТНИЦЬКА МІСІЯ СУЧАСНОГО МУЗЕЮ»

**(м. Київ, Національний музей історії України у Другій світовій
війні. Меморіальний комплекс, 7–8 червня 2018 р.)**

У контексті сучасної соціокультурної парадигми музей розсуває просторові кордони, виходить за межі звичного розуміння статусу сховища реліквій, стає осердям громадського життя, важливим інструментом впливу на світогляд громадян. Останнім часом об'єктом дослідження музейників став антропологічний аспект, тісно пов'язаний зі зростанням гуманістичного значення музейної інституції в суспільстві. Крім того, музеї виконують високу місію утвердження національної гідності та самоусвідомлення українцями своєї ідентичності. Нині формування і виховання національно-патріотичної суспільної свідомості є наріжним каменем діяльності військово-історичних та краєзнавчих музеїв. Війна за територіальну цілісність України загострила багато соціально-політичних питань, що екстраполюються на музейну сферу.

Яка роль історичних і краєзнавчих музеїв у вихованні патріотизму, формуванні національної ідентичності в суспільстві загалом і у молодій генерації зокрема? Як позиціонувати військово-історичні та краєзнавчі музейні інституції в рамках модерних патріотично-освітніх парадигм, тектонічних зрушень у царині історичної пам'яті й комеморації, сучасних викликів історичної політики? Як трансформувати експозитарний простір та наративувати травматичну історію України? Для розв'язання цих питань, вирішення нагальних завдань сучасного українського суспільства і ролі в цьому музеїв на базі Національного музею історії України у Другій світовій війні (м. Київ) у співпраці з Міністерством культури України відбувся семінар-практикум.

Як провідний центр вивчення воєнної історії Меморіал став науково-методичним осередком для обговорення актуальних питань. Участь у семінарі-

практикумі взяли понад 160 керівників і співробітників музейних інституцій України, а також представники міністерств оборони, освіти і науки, а також інформаційної політики України, центральних та місцевих органів влади і управління, наукових інституцій і установ, закладів вищої освіти, військових відомств і громадських організацій.

Семінар-практикум відкрився виступом генерального директора Музею Івана Ковальчука, який виголосив привітання учасникам заходу від Міністра культури України Євгена Нищука та голови Комітету з питань культури та духовності Верховної Ради України Миколи Княжицького.

У рамках семінару-практикуму працювали чотири сесії: 1) Національно-патріотична місія сучасного музею; 2) Травматична історія середини ХХ ст.; 3) Український визвольний рух ХХ ст.: особливості музейних (ре)конструкцій; 4) Сучасні події на Сході України: нарації, інтерпретації, репрезентації. Модерували сесійні зустрічі учений секретар Національного музею історії України у Другій світовій війні. Меморіальний комплекс, кандидат історичних наук Володимир Сімперович і начальник відділу музейної справи управління інституційного забезпечення політики національної пам'яті Українського інституту національної пам'яті Анастасія Віталіївна Гайдукевич.

Під час семінару виступили провідні вчені, історики та музеологи-практики. Анастасія Гайдукевич під час своєї доповіді «Вплив історичної політики та комеморативних практик на діяльність музею» ознайомила присутніх із проблемою впливу на діяльність музеїв такого явища, як історична політика держави. Вона наголосила, що одним із ключових елементів історичної політики на сучасному рівні має бути недопущення фальсифікації історичних фактів та обмеження доступу до інформації, тому сучасний музей має багатоаспектно презентувати історію, уникати створення історичних міфів.

«Основні виклики української Другої світової: між звитягою і травмою» – тема доповіді доктора історичних наук, професора, завідувача відділу історії України періоду Другої світової війни Інституту історії України НАН України Олександра Лисенка. Вчений висвітлив основні виклики Другої світової війни (політичні, економічні, соціальні, етико-моральні) для України, спричинені нею травми та звитяги. Він наголосив, що у полеміці про звитягу війни завжди треба брати до уваги контекст, уникати надмірного пафосу та героїзації у викладі фактів.

Доктор історичних наук, професор, старший науковий співробітник відділу історії України другої половини ХХ століття Інституту історії України НАН України, професор Донецького національного університету імені Василя Стуса Олена Стяжкіна акцентувала на проблемі окупації в історичних паралелях періоду Другої світової війни та сучасних подій на Сході України. Тема її виступу «Окупація. На межі існування». Вона зазначила, що за умов окупації людина завжди постає перед важким моральним вибором і має обрати шлях для виживання.

Кандидат історичних наук, директор Українського інституту вивчення Голокосту «Ткума», директор Музею «Пам'ять єврейського народу та Голокост в Україні» Ігор Шупак сфокусував увагу учасників семінару на проблемі Голокосту в українській історії. Він зазначив, що в цьому питанні неприйнятним є крайній націоналізм, оскільки йдеться про світову трагедію, пам'ять про яку треба зберегти.

Доктор історичних наук, професор, декан історичного факультету Київського національного університету імені Тараса Шевченка Іван Патриляк визначив місце українського національного руху у вітчизняній концепції Другої світової війни та оцінив можливість відновлення державної самостійності у цей період. Він наголосив на історичних моментах та хронологічних відтинках війни, коли українці мали потенційний шанс відродити власну державність. Думки і поради відомих учених для музейників сьогодні є вкрай важливими й актуальними.

Платформа семінару дала можливість висвітлити регіональний музейний контекст у системі національно-патріотичного виховання, знайти відповіді на актуальні питання, упевнитися у своїх пошуках та діях. Директор Чернігівського історичного музею імені В.В. Тарновського Сергій Лаєвський розкрив бачення чернігівських музейників на проблеми збереження історичної пам'яті в межах регіону та презентував виставкові проекти й видання музею.

Як побудувати з дитиною «Розмову про патріотизм»? Власним досвідом із цього питання поділилася з музейниками художник, Посланець доброї волі ООН в Україні, лауреат мистецької премії ім. Казимира Малевича, член неурядової організації «Музей відкрито на ремонт» Алевтина Кахідзе. Під час доповіді на тему: «Дітям про патріотизм і громадянство. З особистого досвіду» вона запропонувала робити це засобами образотворчого мистецтва та іншими видами творчості.

«Молодь не хоче, щоб їм прямою мовою говорили бути патріотичними, має бути тонка система престижу, створення того національного культурного продукту, який і буде давати уявлення про гордість за себе, державу, народ і, відповідно, відчуття патріотизму. Тому я акцентую не на патріотизмі, як продукті, а як на відчутті гідності. Відповідно моя позиція дуже проста: патріотизм – це культура, і мені дуже цікаво, як музеї, наша еліта країни, ретранслюють ці патріотичні меседжі та імпульси в суспільстві» – так гостро прокоментував тему патріотизму куратор, засновник арт-центру «Я Галерея» Павло Гудімов.

Про практичне вивчення та використання документів радянських спецслужб у публічному просторі музейникам розповіли кандидат історичних наук, заступник директора Галузевого державного архіву СБУ Анатолій Хромов та керівник академічних програм Центру досліджень визвольного руху Володимир Бірчак.

До обговорення заявлених тем активно долучилися науковці Національного університету оборони України імені Івана Черняхівського. Доктор історичних наук, доцент, полковник, начальник науково-дослідного центру воєнної істо-

рії університету Сергій Сегеда та кандидат історичних наук, доцент, провідний науковий співробітник цього центру Валерій Грицюк розкрили питання наративування та інтерпретування сучасних подій на Сході України. Про особливості державної реінтеграційної інформаційної політики щодо східних теренів України розповів завідувач сектору інформаційної реінтеграції Криму та Донбасу Міністерства інформаційної політики України Віктор Литвинов.

Науковці Музею поділилися досвідом із колегами, запропонували нові підходи до роботи, що нині активно впроваджуються в музейній практиці. Національно-патріотичне виховання здійснюється через нові, нестандартні, креативні проекти. Учасникам презентували палітру освітніх програм та уроків, розрахованих на різні за віком та інтересами групи. У рамках семінару були проведені практикуми, присвячені проблемам відтворення в музейному просторі важливих етапів новітньої історії України: Другої світової війни, національно-визвольного руху 20–50-х років ХХ ст., військового протистояння на Сході країни. Учасники ознайомилися з експозиціями Музею. Інноваційними видалися для музейників презентовані проекти – «Мартиролог загиблих у боях за незалежність і територіальну цілісність України на східних теренах» та нова виставка музейного проекту «Український Схід», що має назву «На лінії вогню».

Своїм практичним досвідом музейного проектування поділилася громадський діяч Наталія Хазан, продюсер панорамних фільмів для музею АТО (м. Дніпро) та діорами «Форсування Дніпра» Дніпропетровського національного історичного музею ім. Д. Яворницького.

Чи не найважливішим складником зустрічі стали дискусії учасників. Зокрема, своїми рефлексіями поділилися заступник генерального директора з наукової роботи Національного музею історії України у Другій світовій війні. Меморіальний комплекс Любов Легасова, заступник генерального директора з наукової роботи Національного історико-меморіального заповідника «Бабин Яр» Андрій Ткачук, заступник директора з наукової роботи комунального закладу «Художньо-меморіальний музей І.Ю. Репіна» Харківської обласної ради Ольга Шевченко, кандидат історичних наук, старший науковий співробітник Національного історико-етнографічного заповідника «Переяслав» Тарас Нагайко, режисер панорамних фільмів Євген Титаренко, засновник компанії «AMUSEUM» Андрій Качуро та інші. Думки, висловлені під час обговорень, були цікавими, актуальними та креативними. Семінар виявив різноманітність поглядів у трактуванні поняття «патріотизм». Хтось його пов'язує з культурою, для когось він – у любові, ще хтось бачить його в історичних традиціях. Різні бачення різних людей викликали емоції, спонукали до активної участі в дебатах. Як результат – єдиної відповіді не знайдено. Її й не може бути. Адже магістральним меседжем зустрічі став заклик до подолання однотипних штампів та кліше, відкриття простору для подальшого розвитку та оригінальних рішень.

Насамкінець учасники, заповнивши анкети, поділилися враженнями від проведеного семінару-практикуму та долучилися до визначення актуальних

тем потенційних зустрічей. Разом із начальником відділу з питань музейної справи Міністерства культури України Володимиром Черногором та головним спеціалістом відділу Лесею Клименко дійшли згоди, що плідна творча робота в такому форматі на постійній основі дасть змогу відкривати нові горизонти в усіх сферах складної, але вкрай потрібної для суспільства музейної діяльності.

Семінар-практикум, організований Музеєм спільно з Міністерством культури України, став важливою віхою в культурному житті музейного середовища України.

Підвищення професійного рівня музейників, розширення зв'язків та обмін досвідом; вирішення актуальних теоретико-концептуальних аспектів та основного воєнного темарію новітньої історії України, визначення його репрезентаційних орієнтирів в експозитарному просторі; актуалізація науково-освітнього та патріотично-виховного потенціалу військово-історичних і краєзнавчих музеїв; акцентування українського фактора в патріотично-виховних, експозиційних і наукових музейних проектах та програмах; узагальнення українського та світового досвіду роботи музейних інституцій – такою була мета семінару-практикуму.